

De Heraut

door de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 5 November 1916. N^o. 2024.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen worden aangenomen door de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentie: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van lefdegeven f —.12 per regel.

Van de Volëinding.

CCXXIV.

ZESDE REEKS.

XLVII.

De koning antwoordde Daniel en zeide: Het is de waarheid, dat ulieder God een God der goden is, en een Heere der koningen, en die de verborgenheden openbaart, dewijl gij deze verborgenheid hebt kunnen openbaren. Dan. 2: 47.

Nabes dusver opgemerkte kanthans gereedelijk tot de bespreking van den inhoud van Daniel's geschrift worden overgegaan. Het zou toch niet loonen nog op enkele bedenkingen in te gaan, waaraan toch geen houvast is. Zoo heeft men opgemerkt, dat de Talmud der Rabbinen zich een enkele maal op aarzelande wijze over het boek Daniel uitlaat; dat Jezus Sirach in zijn lofsang op de vaderen Daniel niet noemt; alsook dat, ware Daniel's boek een echt profetisch geschrift, het in het Hebreeuwsche Oude Testament dan ook onder de profeten zou zijn opgenomen, gelijk dit thans ook in onze Nederlandsche Bijbel geschiedt, terwijl het, in strijd hiernede, zijn plaats vond onder de derde serie Schrifturen, waartoe de Psalmen, Job enz. behooren. Al zulke opmerkingen zijn echter reeds zoo herhaaldelijk, als metterdaad niets beduidend, wederlegd, dat het tijdsverloop zou zijn, er hier nogmaals op in te gaan. Te kust en te keur liggen de afwerpingen van deze bedenkingen in heel een reeks van geleerde geschriften ter inzage. We houden er ons daarom niet langer bij op, en wenden ons nu aanstonds tot den inhoud zelf van het boek Daniel. De indeeling van dien inhoud gaven we reeds aan. Van het tweede tot en met het zevende hoofdstuk loopt het Chaldeeuwsch, daarna komt van Hoofdstuk VIII—XII de Hebreeuwsche tekst, en heel het boek in zijn twee deelen wordt ingeleid door het eerste Hoofdstuk dat evenzoo in het Hebreeuwsch geschreven is. Dit nu toont, dat Daniel eerst Hoofdstuk II—VII te boek stelde, en wel in 't Chaldeeuwsch, de taal die in Babel destijds gesproken werd, en dat hij niet aanstonds, maar eerst veel later, aan dit Chaldeeuwsche stuk een heel ander stuk in het Hebreeuwsch heeft toegevoegd, ons nu ten dienste staande in de vijf laatste hoofdstukken. Toen hij nu dit oude Chaldeeuwsche stuk samenbond met dit latere Hebreeuwsche deel, heeft Daniel er als eerste Hoofdstuk een korte inleiding toegevoegd, en ook dit deed hij natuurlijk in het Hebreeuwsch. Die inleiding van het eerste Hoofdstuk geeft dan ook geen profetie, geen historisch visioen, geen blik op de toekomst van Israël of van de Volken, maar zet enkel kort uiteen, hoe Jerusalem in belegering kwam, hoe in die belegering Jojakim het onderspit dolf, en hoe ten gevolge hiervan Nebucadnezar of zijn veld-overste een deel van den tempelschat aan Sion ontroofde en naar Babel liet vervoeren, om er een van Babel's tempels mee te verrijken. Doch dit niet alleen, en dit andere was hier zelfs de hoofzaak: Gelijk destijds na een geslaagden militair aanval de gewoonte was, legde de overwinnaar tevens beslag op een vrij groot aantal van de voornaamste en beste elementen onder de Jerusalemsche jongelingschap, en onder deze jonge mannen, die uit Jerusalem werden weggevoerd, behoorde toen ook Daniel zelf, en met hem drie van zijn vrienden Hananiah, Misael en Azaria. Die vier jongelingen zijn toen op Nebucadnezar's last door een van zijn veldheeren naar Babel gevoerd, en daar zonder verwijl, wij zouden zeggen, hun Chaldeeuwsche studien begonnen. Ze moesten daar toch in Babel de usantien van Babel, de hofgewoonten, en de Babylonische hoogwetschap zich eigen maken. De vier jonge mannen kwamen toen onder zekeren Melzar als paeagog te staan, en de verdere beschikking over hen kwam aan den Overste der Kameringen. Gedurende die Babylonische opleiding en instructie achtte Daniel het toen geraden zich niet in de weelde van het Babylonische hof te verliezen, en liever vegetarisch te zijn. In den hank was dit naar de Hofusantien wel niet, doch het gelukte Daniel het door te zetten. Zoo volëindde hij zijn proeftijd van drie jaren, en na alhoop daarvan ging Daniel met zijn drie speciale vrienden uit de leerschool in den Hofleest over.

Van meet af had de Overste der Kameringen daarbij de namen van de vier jonge uitverkorenen veranderd, Daniel zou voortaan Beltsasar heeten (niet Belsazar), en zijn drie vrienden kregen nu de namen van Sadrah, Mesach en Abednego. Deze naamsverandering schijnt voor de drie vrienden van Daniel te zijn doorgestaan, voor Daniel zelf echter niet. Daniel was een zoo indrukwekkende persoonlijkheid, dat hij feitelijk toch zijn oud-foodschen naam behield. Reeds na zijn eerste opmerking aan het Hof onder de hooge beamten, kon dan ook geconstateerd worden, dat men hier stond voor een rijpheid van inzicht en doorzicht, die tienmaal boven al de tovenaars en sterrekijkers, die in het gansche Koninkrijk waren, uitblonk (I: 20). Op dat veranderen van de oorspronkelijke namen, lette men intusschen. Te Jerusalem was dit uitzondering, maar in het verdere Oosten, en met name te Babylon, kwam dit veelvuldig voor. Men zag minder op herkomst en familieverband, dan wel op de in het oog springende hoedanigheden van den persoon, of op de waardigheid en gunst die hem vanwege de Overheid betoond werd. Nog bij Paulus, en ten deele ook bij Petrus, hebben we van zulk een naamswijziging op heilig gebied het voorbeeld. Petrus zou de rotssteen, en Paulus de in eigen oog nietswaardige zijn. En ditzelfde nu, maar meer in den zin van uitwendig gebruik, vond men ook in Babel. Sadrah, Mesach en Abednego ontvingen hun Babylonische namen niet, om evenals bij Petrus en Paulus uit te drukken wat in hun karakter en roeping school. Daarvan althans wordt hier met geen woord gerept. In Babel beduidde de naamsverandering veeleer, dat men brak met zijn herkomst, en nu in deze nieuwe levensomgeving als een eigen creatuur van die omgeving optrad, en daarom ook een nieuwen naam aan het gebruik van die nieuwe omgeving ontleende.

Na een oefeningstijd van drie jaren aldus aan het Hof gekomen, werd Daniel reeds kort na zijn installatie door Nebucadnezar ten paleize geroepen ter oorzake van een gansch wonderbaren droom die den koning's nachts verontrust had. Het droomgezicht spreekt in de Oostersche omgeving veel sterker mee, dan onder ons. Met name de droom, die kort aan het ontwaken voorafging, trok steeds zeer de aandacht. Gemeenlijk toch pleegt men in de lange uren van stille nachtrust niets van zulk droomen te bespeuren of er bij zijn ontwaken van af te weten, maar als tegen den naderenden morgen de slaap minder diep gaat worden, schijnt de slauwe werking van het weer opkomend bewustzijn zich hierin te mengen, zoodat we van de laatste uren bij het ontwaken nog 't beste hengenissen hebben. Een raadsel blijft zulk droomen nog altoos, en nog steeds is niet met zekerheid uit te maken, of alle slaap van dat we insluiseren tot dat men wakker wordt, ons met droomen bezet, dan wel of we alleen dan droomen, als we 't ons bij 't ontwaken herinneren. Doch dit daargelaten, blijkt het niet alleen uit de Heilige Schrift, maar evenzoo uit andere geschriften, die uit oude tijden en vooral uit het Oosten tot ons kwamen, dat een betekenissenvolle droom in die streken veelszins placht voor te komen. Dit kan nu gelegen hebben aan de levendige verbeelding die aan de bewoners van het Oosterland eigen is, en in 't gemeen aan hun minder intellectuele levensopvatting. Wij droomen ook wel, maar ons overkomt het maar zelden, dat onze droomen op betekenisvolle wijze aan ons gewone leven stof, inhoud en vorm ontleenen. Gelijk we vroeger poogden aan te geven, hangt de droom wel saam met wat in de Hypnose zich voordoet, en met uitzonderingsgevallen gelijk ze bij Swedenborg voorkwamen; maar toch schijnt de betekenis van den droom bij ons in de verte niet te helen bij de veelzijdige beduidenis die de droom in het Oosten erlangde. Geheel het optreden in het Oosten, en niet 't minst bij de Babylonische Cultuur, van tovenaars, guichelaars, sterrekijkers en droom-uitleggers spreekt uit heel de historie, en we weten hoe reeds Mozes waarschuwt tegen het misbruik dat hiervan ook onder Israël dreigde in te sluipen. Maar hoe onzuiver dit alles ook liep, voor wat de droom-gerichten betreft, valt toch niet te ontkennen, dat het God belijde heeft, in onze natuur de mogelijkheid van het hebben van droomgezigten bij onze schepping in te leggen, alsook om er zelf voor de hooge doeleinden der Openbaring herhaaldelijk gebruik van te maken. En zulks wel niet alleen wat betreft droomen, die aan de Godsmannen in werden gegeven, maar evenzoo wat aangaat droomen, die opkwamen in het brein van personen die geheel buiten de Openbaring stonden. In de gevangenis van Pharao had de Hofschenaar en had de Hofbakker zulk een droom, en kort daarop overviel zulk een geinspireerde droom aan Pharao zelf, t. w. de droom

van de koeien die uit den Nijl opdoken, en van de zeven aren van rijke dracht, die verslonden werden door de aren van angstige magerheid. Pharao was in elk geval aan alle geloof vervreemd, en de Hofbakker die straks ter dood werd gebracht, was zelfs een misdadiger. En toch valt niet te ontkennen, dat de droomen waarvan hier sprake is, niet toevallig opkwamen, maar geinspireerd werden, en een speciale betekenis hadden voor den loop der Openbaring. Tot zelfs in de historie van Jezus kindsheid telt de droom dien Jozef had, met als middel om het Kindeken Jezus aan de moordzucht van Herodes te ontrukken. En zoo nu is het ook hier. Nebucadnezar wordt bezet met bange, benauwende droomen, die historie maken, maar ook Daniel zelf werd (zie hoofdst. 7: 1) terwijl hij in het nachtelijk uur op zijn leger rustte, door aangrijpende droomen verontrust.

En toch is hier verschil. Er is de gewone droom, die louter spel der verbeelding is, en niets beduidt. Er is in de tweede plaats de ingegeven droom, die een verwijtende, leerende of onderwijzend-waarschuwend beduidenis heeft. Maar er is ook in de derde plaats het visioen. En ten leste is er nog een vierde, een zien van aangezicht tot aangezicht, gelijk het bij Mozes voorkwam, en zooda de apostel Paulus het in 1 Cor. XIII ons als toekomstige heerlijkheid voorspiegelt. Deze vier vormen verschillen nu zeer zeker in graad van klaarheid en van geestelijke verheffing, maar toch bestaat er onderlinge samenhang tusschen; zelfs zou men kunnen zeggen, dat er tusschen deze vier vormen slechts graadverschil bestond. De droom is meest aan den nacht en den slaap gebonden, het visioen of gezicht reeds niet. Dit komt ook bij volken en voor, maar het grijpt sterker aan. Het visioen is een terugdringen van ons gewone bewustzijnsleven, en een ingaan van ons besef in een wereld geheel buiten ons liggend. Klaar en duidelijk ziet men in zulk een visioen de beelden, die God ons toont, en waar in hij zijn Openbaring inkleedt. Van zulk een visioen nu is dit het eigenaardige, dat we voor een wijle ons gewone besef verliezen, en geheel wakker zijn in een andere wereld die voor ons innerlijk oog zich ontsluit. En dit nu kan, gelijk bij Mozes, nog verder gaan, zoodat, dat men tegelijkertijd en in zijn omgeving hier beneden en in die hoogere sfeer leeft. Voor Mozes was dit een zien van God van aangezicht tot aangezicht. Soms verneemt men van stervende geloovigen, die evenzoo klare inzichten erlangen. En in elk geval bij het opwaken na het sterven in de eeuwige zalen des lichts, zal het zielsbesef in gelijke klaarheid zich geestelijk vermenen. Hieruit blijkt, dat 's menschen geest voor zulke openbaringen uit een andere wereld en uit een andere gedachtenfeer vatbaar is. Dat voorts deze vatbaarheid bij 't zondige bewustzijn tot zondige guichelaars kan leiden, die bestraft moet. Dat al verder deze werking in 't gewone leven zelfs ons te hulp kan komen, om ons te waarschuwen en den geest te verhelderen. En dat ten slotte ook in den grooten gang der Openbaring dit ons *doen zien* van wat anders ons vreemd is, en niet uit onszelf opkomt, een der middelen is waarvan God de Heere zich bedient heeft, zoodat bij ongelovigen als bij geloovigen, om zijn Openbaring te verrijken; iets wat voor de geloovigen dan niet anders is dan het reeds vooruit in hen een verheldering doen werken, gelijk eens voor eeuwiglijk ons deel zal zijn. Hiertoe leende zich nu het Oostersche leven meer dan het onze. Vandaar de droom en het visioen en het *doen zien* in de Schrift.

Het eerste, veelzeggende droomgezicht, waarvan nu Daniel ons meldt, overkwam aan Nebucadnezar, en gaf de profetie van het Beeld dat gezien werd, deels in goud en zilver, deels in koper en ijzer, en dat bij 't ijzer vermengd was met *modderig leem*. Dit droomgezicht nu overviel Nebucadnezar kort nadat hij Koning was geworden, en evenzoo kort nadat Daniel aan zijn Hof in dienst was gesteld. Reken nu met Nebucadnezar's hoogstaande persoonlijkheid. Hij heeft 43 jaar zijn macht uitoefend, en hiervan 43 met de koninklijke acceptie, en uit alles blijkt, dat hij als veldheer niet alleen, maar evenzeer als staatsman, als regent en als volkerenhoofd een man van eerste orde was, dien we met Alexander den Grooten, met Caesar en met een Napoleon op één lijn hebben te stellen. Hij geen westerling maar een oosterling zijnde, bracht dit vanzelf met zich, dat zijn in beelden zich vormend bewustzijn zeer sterk in hem ontwikkeld was. Vandaar zijn hoog zelf-inbeelding, zijn alles te bovengaande

trots, en het in hem dringen van een besef, alsof heel de wereld zijns was, en alsof hij, met de goden in hoogheid gelijk, naar eigen inval en inbeelding al 't mensche-lijk leven omvatten kon. In zijn besef en voorstelling waren derhalve schier alle gegevens aanwezig, om een alomvattend historisch wereldindruk te ontvangen, en het is die indruk, dien God in Nebucadnezars onverklaarlijk brein inprentte, toen hij het droomgezicht ontving van het uit vier metalen samengestelde wereldbeeld, het beeld van goud en zilver, van koper en van ijzer. Voor Nebucadnezar, gelijk hij uit en in zichzelf was, stond het zoo, dat zijn wereldrijk duurzaam zou standhouden, en dat, welbezien, hij in eigen persoon bij dat wereldrijk duurzaam verblijven mocht als hoofd en bezitter ervan. En het is juist deze conclusie die hij uit zijn eigen persoon trok, waardoor ten slotte zijn redelijk verstand het aflegde, en hij in waanzin en razernij als een dier in 't woud omdolen moest. Maar dit belette niet, dat juist door dit eigenaardige van zijn persoonlijkheid in hem de gegevens aanwezig waren, om het droomgezicht van den wereldgang in hem te doen opdoemen. En zoo waren hier alle gegevens bijeen, om het profetische gezicht te doen uitschitteren, terwijl in Daniel de man van Godswege gegeven was, die 't zou vertolken.

In dat droomgezicht nu stond, naar de uitlegging die Daniel er van geven kon, Nebucadnezar zelf in het wereldrijk van Babylon eenig hoog. Vandaar dat het werd afgebeeld in wat aan het mensche-lijk lichaam boven alles uitgaat, in het hoofd van 't Beeld. En hier kwam dan nog bij, dat 't hoofd van dat Beeld vanzelf een was, en niet gelijk de verdere deelen van 't lichaam gesplitst in deelen. Nu zou men, ware dit Beeld door een guichelaar verzonnen en aan Nebucadnezar voorgehouden, hebben kunnen vermoeden, dat hierin vleierij stak, en dat men door de voorstelling van Nebucadnezars wereldrijk, van 't hoofd van 't Beeld, en dat hoofd van goud de gunst van den Vorst had pogen te winnen. Daarvan echter kon hier geen sprake zijn, want 't Beeld is door Nebucadnezar in zijn droom gezien, nog eer Daniel wist dat de Koning gedroomd had. Er moet daarom op geleet, dat het de Heere zelf is, die in dit Beeld uitdrukt wat vergelijkendzins hoogge plaats de Babylonische Cultuur innam, en hoe 't in de rijken die na Babylon kwamen, niet beter, maar steeds gebrekiger werd. De latere ontdekkingen van het Babylonische leven zijn dit dan ook op verrassende wijze komen bevestigen. Machtig woelde de zonde op alle manier ook in dat Babylonische rijk, maar er werkte toch in dat Rijk en in zijn Cultuur nog zoo verrassend veel van 't heilige en edele na, dat op dit machtige Babylonische rijk metterdaad een nog zoo aantrekkelijk stempel van hooge cultuur stond afgedrukt. Zoodat het wonder Beeld voor Nebucadnezars besef verrees, is er dan ook geen sprake van toenemende veredeling van 't mensche-lijk aanzien, maar eer van een gestadig verstijven en verharden van ons mensche-lijk bestaan, ja, alles wijst op een verloop, dat steeds achteruit doet raken, tot ten slotte de Messias komt, en de Steen uit den Hoogen nedervalt, die heel 't Beeld omverwerpt, en het verschieft van een geheel nieuw mensche-lijk leven opent. Dat voor het geheele tooneel het beeld van een *mensche* gekozen werd, kan niet bevreemden. Heel de voorstelling moest toch doen uitkomen, hoe er zoo letterlijk niets van onze arme wereld zoo terecht komen, zoo die in 's menschen handen bleef, en ze niet Gods, maar 's menschen maaksel zou zijn. Een wereldrijk der eeuwen, dat ten slotte niets dan mensche-lijke productie-kraacht zou uitbeelden, kon niet juist en niet in ernstiger zin zijn beeld zoeken en vinden, dan in een alles beheerschen en alles uit zichzelf voortbrengenden *mensche*. Doch juist daarom moest dan ook dit Beeld af dalen en minderen in betekenis. Begon het met goud, eens zou 't in modderig leem zijn ondergang vinden, en dan zou er naast de vergane en vervulde stukken van dat Beeld, een van Boven neergeslede Steen liggen, en die wonder Steen, omdat die van Boven was, zou de toekomst beheerschen door Messias.

In de lichaamsdeelen van dat Beeld spraken nu de groote overgangen van de vier allesbeheerschen perioden der wereldgeschiedenis. Het gouden Hoofd beeldde af de glorie van het Babylonische Rijk. In de zilveren borst ziet ge het Rijk der Perzen onder Cyrus uitkomen. In het koperen onderlijf treedt de macht van Alexander den Grooten met die van zijn vazallen op. En in wat de beenen en voeten in ijzer

en leem te zien gaven, dient zich de macht van het Romeinsche wereldrijk aan. Wel heeft men dit anders willen duiden, maar dat kan niet. Men stelde het dan voor, alsof wel het gouden hoofd Babylon, de zilveren borst het Perzische Rijk, en het koperen onderlijf het Macedonische Rijk beduidde, maar alsof het onderste Rijk van ijzer en modderig leem verwees naar wat Antiochus Epiphanes, de groote Epigoon, teweegbracht. In deze uitlegging mag intusschen in geen deele berust. Ze moest wel bepleit worden door hen, die de echtheid van Daniel loochenen, en ontkenden dat in dit boek de toekomst tot op Messias ontsluitend wordt, met uitbreiding tot op wat de eeuwige heerlijkheid ons geven zou. Dan natuurlijk kon er van het Romeinsche wereldrijk hier nog geen sprake zijn, en moest wel het Syrische rijk van Antiochus Epiphanes dienst doen, om voor het vierde deel van het Beeld den drager aan te wijzen. Doch juist deze vinding toont, hoe doelloos het pogen is, om de echtheid van Daniel te na te komen. Babylon, Perzie, Macedonië en 't Romeinsche rijk geven een geheel, gedeelt in vier gelijksoortige en geheelwaardige deelen. Neemt ge daarentegen Babylon, Perzie, Macedonië, en Syrië, dan hebt ge drie groote wereldrijken met een veel kleiner aanhangsel, dat slechts een deel van het derde was, Ge krijgt dan niet eens drie en een half, maar slechts drie en een vierde, want Syrië was allerminst de helft van Alexanders rijk. Ook komt, als ge aan Syrië blijft hechten, de rijke betekenis van de tien Koninkrijken waarvan sprake volgt, in geen enkel opzicht tot zijn recht. Ja, sterker nog. Neemt ge in volgorde, eerst het Assyrisch-Babylonische rijk, dan het Medisch-Perzische wereldrijk, daarna het groote wereldrijk van Alexander, straks gesplitst in zijn vier deelen, en ten slotte het Romeinsch-Kosmische Rijk, dat drie werelddeelen onder zich brengt, dan is er een zuivere klimming, en dit niet alleen, maar dan is er tevens een proces waarneembaar, waaraan ten slotte ons eigen zijn zich aansluit. Er is dan geregelde gang in de ontwikkeling, ge ziet achter elkander de Oostersche, de Arisch-Perzische, de Grieksche en de Romeinsche stukken van het mensche-lijk leven naar allen kant de vleugels uitslaan, en zoo wacht het dan nu alles naar de wederkomst des Heeren, die eerst het Goddelijke wereldrijk in herboren gestalte voor ons ontsluit zal.

Vergeet toch niet, dat 't ook heden ten dage nog altoos Rome's Caesar is, waarvan de regerende macht in het wereldleven uitgaat. Niet alleen toch, dat het Romeinsche recht nog in zoo breeden kring als *het recht* geldt, maar in dit Romeinsche opzet wordt nog steeds de oorsprong gezocht en de regel gevonden van wat in het Staatsleven gelukkig zal maken. Als is toch in den bundel van het Romeinsche recht ten slotte de bejelden van God Drieëinig als ingeplakt, en zulks wel onder den invloed van de Christen-Keizers, dit was toch niet anders dan het plakken op dien bundel van een etiket, dat aan den inhoud geheel vreemd was. Zie 't maar hoe bij verreweg de meeste Christen-staatslieden, evenals vroeger, zoodra men op juridisch terrein overgaat, aanstonds de Schrift wordt losgelaten, en aan Rome's ontwikkeling de regel wordt ontleend. Nog altoos blijkt het een staatsleven, keurig naar het uit Rome's Keizerrij opgekomen recht gefatsoeneerd, en ook bij en naast dit Romeinsche toonaangevende recht, de *persoonlijke vroonheid* van den bejelder, maar zonder dat bejelden en rechtsformatie het accoord in heilige harmonie kunnen vinden. Men weet uit de historie hoe het 't Heilige Romeinsche Reich de lust van Duitslands Keizer was, en hoe dit later wel op Oostenrijk overging, maar toch altoos zoo, dat Rome's Caesars het groote voorbeeld bleven, waarnaar nog steeds alles zich conformeerde. Zelfs kerkelijk in het Caesarapapisme der Taaren, en ten deele zelfs nog in den Bisschoppelijken titel van Pruisen's Koningen. De Engelsche Staatskerk sloeg een anderen weg in, en de *Defensor of Faith*, gelijk de Koning van Engeland zichzelf toen betitelde, stond aanvankelijk zelfs zeer tegen het 't Heilige Romeinsche Reich over. Doch ook hierin kwam keer. De oud-Romeinsche werelddele sloeg ten slotte ook op Engeland over, en wat in Christenlanden gezien is, en in de *Empire* beproefd wordt, komt ten slotte op niets anders dan op een, in anderen vorm, weer doen herleven van de oud-Romeinsche Staatsopvatting neer. Hoe wil men dan nu, dat in het Beeld dat Nebucadnezar voor zich zag, wel de drie eerste ontplooiingen van de wereldmacht zich aandienen in Babylon, Perzie en Alexander den Grooten, maar dat er dan als slot, d. i. in de voeten, niet anders meer komen zou dan een klein

ES

1917

Doelincheim.

even lief; niet de vriendelijke vragen bereid".

eding

chiedenis

m.

TANDAARD.

door zorgen nieuwe kracht. Netten. Per f 2.85. In torijen. HARDT. Zeist.

ersiteit.

te Lutjegast f 9.25

te Ballo f 13; door ord f 34; door den t f 20.50; door Da. oorn f 180.50, uit ter f 1.50, uit 't Loo len heer K. Dingen- 50; door den heer t. te storting f 400; e Zaandam f 33.50; g te Hoogkerk f 19; n goor te Harskamp tema uit Bunschoten 20.30, uit Kemnes den heer R. Zwi- den heer J. Nooit- den heer J. Bos uit 2, uit Gees f 0.50, f 16.50; door den jk f 46, uit Elburg 50, uit Oosterwolde f 122; door het 250; door den heer n f 75.

Theol. faculteit: Kerk te Beekum f 5; te Bosum f 13.66; nieuwde f 2.10; te ba Parochie f 13.19; nkerk f 17.52½; te 9; te Warten f 4.36; e Genderen f 5.90; Genderen f 19; te te Helmond f 2.31; f 4.21½; te Sprang Venlo f 2.69½; te Kapelle f 3.44½; te mpuscum f 11.80; fusellkanal f 16.42; leuwekeela f 35.25; Onstwedde f 23.65; Sellingen f 6.52; te 3.30 samen f 55.93; lildervank f 31.71½;

te Rotterdam f 5; levr. Wed. P. N. K. stond te Amsterdam C. Dingenman uit n in de collectie te Jac. Salomons ge- elterijeven f 100; uit van de f. m. F., den dochter Wilhel-

ulteit: den heer E. Kadijk heer D. Zoetekouw A. Boekenooien te a heer J. Sjaardema kenburg f 2, samen e te Kinkhuizen f 15; t Gees f 2.25, uit mebeek f 5.50, uit 2.50; door den heer 50.

ouw te Breda f 9.50. Penningmeester 162.